

Aegean Working Papers in Ethnographic Linguistics

Vol 3 (2021)

Ειδικό τεύχος: Γλώσσα, πανδημία, γλωσσολογία

AWPEL (3) 2021

ΕΙΔΙΚΟ ΤΕΥΧΟΣ

Γλώσσα, πανδημία, γλωσσολογία

Publish-as-you-go*

**Αυτό το τεύχος εκδίδεται με τη μορφή publish-as-you-go. Δηλαδή τα κείμενα δημοσιεύονται σταδιακά, με τη σειρά που ολοκληρώνονται. Όταν ολοκληρωθεί αυτή η διαδικασία, θα αναρτηθούν τα τελικά περιεχόμενα και η εισαγωγή.*

AWPEL Vol. 3 2021

Cover

ISSN 2858-2801

Η νόσος του κορονοϊού και οι μεταναστευτικές ‘ροές’ ως εθνικές απειλές -έννας χρόνος μετά

Αργύρης Αρχάκης¹

Πανεπιστήμιο Πάτρας
archakis@upatras.gr

Περίληψη

Στην Ελλάδα, το μεταναστευτικό/προσφυγικό ζήτημα και η νόσος του κορονοϊού παρουσιάζουν παραλληλίες στην αντιμετώπισή τους. Εκλαμβάνονται ως εθνικές απειλές για τις οποίες προκρίνεται η ίδια λύση: ο αποκλεισμός. Η πραγμάτευσή μας, με κύριο οδηγό τη σχέση γλώσσας και κοινωνίας, εξετάζει αρχικά τη μεταναστευτική ‘απειλή’ και τη συσχετίζει στη συνέχεια με την απειλή του κορονοϊού. Καταλήγουμε στη θέση ότι η απάντηση στις προαναφερόμενες ‘απειλές’ δεν μπορεί να είναι ο κοινωνικός αποκλεισμός, αλλά οι γλωσσικές, πολιτισμικές και εν γένει κοινωνικές σχέσεις και συσχετίσεις των ανθρώπων.

Προλογικά

Το κείμενο που ακολουθεί συντάχθηκε το δίμηνο Μάρτη - Απρίλη του 2020, όταν η χώρα και ο κόσμος όλος είχαν μόλις εισέλθει στο πρώτο κύμα της πανδημίας του κορονοϊού. Ως εκ τούτου, απηχέι την εμπειρία, τις εντάσεις, τα συναισθήματα και την πολιτική μου τοποθέτηση εκείνης της περιόδου. Δημοσιεύθηκε στον τόμο *Αποτυπώσεις σε στιγμές κινδύνου*, επιμέλεια Π. Καπόλα, Γ. Κουζέλης & Ο. Κωνσταντάς, εκδ. Νήσος (Απρίλιος 2020). Μετά την ευγενική πρόσκληση του αγαπητού συναδέλφου καθηγητή Κ. Κανάκη, αναδημοσιεύεται στον παρόντα τόμο με μικρές τυπογραφικές αλλαγές. Στο τέλος του κειμένου έχει προστεθεί ένα επίμετρο λίγων γραμμών με τον προβληματισμό μου ένα χρόνο μετά.

1. Εισαγωγή

Στην Ελλάδα, η νόσος του κορονοϊού ενέσκηψε αρχές Μάρτη του 2020, σχεδόν ταυτόχρονα με τις μαζικές μετακινήσεις μεταναστών και προσφύγων (κατά άλλους, ταυτόχρονα με την υποκινούμενη και ‘παράνομη εισβολή’ τους) προς την ελληνική εθνική επικράτεια από την Τουρκία. Το μεταναστευτικό/προσφυγικό ζήτημα και η νόσος του κορονοϊού παρουσιάζουν παραλληλίες πέρα από την προφανώς συγκυριακή ταυτοχρονία τους. Εκλαμβάνονται ως εθνικές απειλές για την αντιμετώπιση των οποίων προκρίνεται η ίδια λύση: ο αποκλεισμός.

¹ Θερμές ευχαριστίες οφείλω σε όλες τις φίλες και όλους τους φίλους που στις δύσκολες βδομάδες του εγκλεισμού, συνομιλήσαμε και ανταλλάξαμε απόψεις πάνω στο θέμα του παρόντος άρθρου.

Το διακύβευμα στο θέμα των μεταναστών (στο εξής με τον όρο αυτό θα αναφερόμαστε και στους πρόσφυγες) είναι πώς θα αποκλειστούν εκτός των ελληνικών τειχών ώστε να μην έρθουμε σε καμία επαφή μαζί τους. Πώς ΑΥΤΟΙ οι 'άλλοι' δεν θα 'μολύνουνε' την γλώσσα, τον πολιτισμό, τη θρησκεία και γενικότερα τον εθνικό ΜΑΣ 'τόπο' με την παρουσία τους. Στο θέμα του ιού ωστόσο ο εθνικά απειλητικός 'μιαρός' δεν μας διευκολύνει. Δεν είναι μόνο ο εθνογλωσσικά και θρησκευτικά διαφορετικός μετανάστης. Επιπλέον, ο κάθε εθνογλωσσικά ΟΜΟΙΟΣ χριστιανός συγγενής, φίλος, διπλανός μας, ακόμη και ο σύντροφός μας είναι δυνητικά μολυσματική πηγή (βλ. Δουζίνας 2020). Αυτόν πλέον καλούμαστε να αποκλείσουμε και από αυτόν να αποκλειστούμε. Πρόκειται για μία μάλλον οδυνηρή εμπειρία που ίσως ρηγματώσει τα περιοριστικά εθνικά μας αυτονόητα μέσα από μια διαδικασία κριτικής συνειδητοποίησης. Η πραγμάτευσή μας, με κύριο (όχι αποκλειστικό) οδηγό τη σχέση γλώσσας και κοινωνίας, θα ξεκινήσει με τη μεταναστευτική 'απειλή' για να συνεχίσουμε πιο κάτω μ' αυτήν του κορονοϊού.

2. Η μεταναστευτική 'απειλή'

Λόγω των πρόσφατων γεωπολιτικών μεταβολών, την τελευταία τριακονταετία εκατοντάδες χιλιάδες μεταναστών έχουν κινηθεί προς την Ελλάδα. Αρχικά, από τα Βαλκάνια και κυρίως την Αλβανία. Τα τελευταία χρόνια, κυρίως από μουσουλμανικές χώρες. Ως εκ τούτου, η Ελλάδα «[μ]ια χώρα ιστορικά εθισμένη στην παραγωγή της ομοιότητας βρίσκεται ξαφνικά με ένα πλεόνασμα ετερότητας» (Παπαταξιάρχης 2006: ix). Εγείρονται έτσι μια σειρά από 'υπαρξιακά' ερωτήματα σχετικά με τη συγκρότηση του ελληνικού έθνους-κράτους, αλλά και γενικότερα των εθνών-κρατών ως «θεμελιωδών μονάδων πολιτικής οργάνωσης του κόσμου» (Blackledge 2005: 40), όπως τα ακόλουθα (βλ. Αρχάκης 2020):

- Μπορούμε να φανταστούμε τον κόσμο πέρα από τον πολιτικό σχηματισμό του έθνους-κράτους και πέρα από τον εθνικό του λόγο (national discourse);²
- Μπορούν οι άνθρωποι να υπάρξουν πέρα από εθνικούς προσδιορισμούς και εθνικές ταυτότητες;
- Μπορούν οι γλώσσες να μην αποτελούν θεμέλια για την οριοθέτηση των εθνών-κρατών;
- Μπορούν οι γλωσσικές χρήσεις των μετακινούμενων μεταναστών και προσφύγων να συμβάλλουν στην αμφισβήτηση της ομοιογένειας των εθνών-κρατών;
- Μπορούν οι άνθρωποι να υπάρξουν με ρευστούς προσδιορισμούς και υβριδικές ταυτότητες;
- Μπορούμε να φανταστούμε τον κόσμο χωρίς εθνικά (γλωσσικά και πολιτισμικά) σύνορα, χωρίς χαρακτηριστικά παγκόσμιας ομογενοποίησης, αλλά σε μια μετα-εθνική κατάσταση γλωσσικής και πολιτισμικής απροσδιοριστίας;

Σύμφωνα με τις απόψεις των Moyer & Rojo (2007), οι μεταναστευτικοί πληθυσμοί συγκαταλέγονται ίσως στους πιο υπονομευτικούς παράγοντες του εθνικού ομογενοποιητικού λόγου και των 'σταθεροποιητικών' επιδιώξεών του. Κι αυτό διότι,

² Ο όρος λόγος (discourse) προέρχεται από την παράδοση του Foucault (βλ. λ.χ. 1969/2017) και έχει δεχθεί ποικίλους προσδιορισμούς. Στο παρόν άρθρο με αυτόν τον όρο αναφερόμαστε σε ειδικές σημασιακές σχέσεις βάσει των οποίων επιτυγχάνονται, υπό συγκεκριμένη οπτική, αναπαραστάσεις της πραγματικότητας (βλ. Jørgensen Phillips 2002: 143, Fairclough 2003).

αντίθετα από τις εθνικές προσδοκίες, οι μεταναστευτικοί πληθυσμοί συχνά αισθάνονται να μην περιορίζονται σε έναν εθνικό τόπο και μία εθνική ταυτότητα, αλλά να ανήκουν σε παραπάνω από έναν τόπο και πολιτισμό ταυτόχρονα. Συχνά επίσης είναι σε θέση να συνδυάζουν ποικίλα γλωσσικά ρεπερτόρια μέσω υφολογικών εναλλαγών και μείξεων καθώς και να διαχειρίζονται και να κατασκευάζουν διαφορετικές (πολιτισμικές και γλωσσικές) ταυτότητες (βλ. Rampton 1995· Blackledge & Creese 2017).

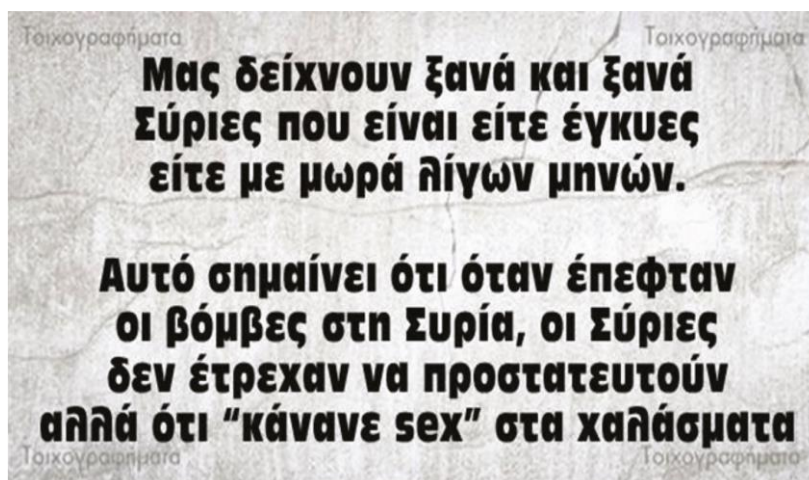
Προσεγγίζοντας ειδικά το γλωσσικό φαινόμενο στα νέα 'τοπία' της γλωσσικής και πολιτισμικής *υπερποικιλότητας* (βλ. Blommaert 2010), δεν μπορούμε να περιοριστούμε στην παραδοσιακή του αναπαράσταση στο πλαίσιο του εθνικού λόγου. Σε μια αναπαράσταση δηλαδή που μας 'συστήνει' τις γλώσσες ως ονοματισμένα, αυτόνομα, ομοιογενή και καλοδομημένα συστήματα που συνήθως εκτείνονται σε εθνικά όρια και συμπορεύονται με (ή και εκφράζουν) το εθνικό πνεύμα. Αντίθετα και υπό το πρίσμα της παρατηρούμενης υπερποικιλότητας, το γλωσσικό φαινόμενο γίνεται κατανοητό στη ρευστότητά του ως «πόροι εν κινήσει», σύμφωνα με τη διατύπωση του Blommaert (2010: 47). Και οι πόροι αυτοί αποτελούνται από διαρκώς ανανεώσιμα γλωσσικά στοιχεία ποικίλου ιστορικού, πολιτισμικού και άλλου χρωματισμού, τα οποία ως επιλογές (μεταναστών και όχι μόνο) ομιλητών τροφοδοτούν την επικοινωνιακή πράξη και τη διαχείριση και κατασκευή ταυτοτήτων (βλ. Blommaert & Rampton 2011: 4-5).

Στο πλαίσιο αυτό θεωρούμε ότι σταδιακά διαμορφώνεται κάτωθεν ένας νέος λόγος (discourse), αντίπαλος του εθνικού, τον οποίο μπορούμε να ονομάσουμε *μετα-εθνικό λόγο της υπερποικιλότητας και απροσδιοριστίας*. Ο λόγος αυτός εδράζεται στην κινητικότητα των μεταναστών και ενεργοποιείται από αυτήν, καθώς επίσης και από τη ρευστότητα της γλωσσικής και πολιτισμικής τους πραγματικότητας, χωρίς να έχει ως φορείς και θιασώτες του αποκλειστικά ή αναγκαστικά τους ίδιους τους μετανάστες (βλ. Αρχάκης 2020). Ο μετα-εθνικός λόγος επισημαίνει το γεγονός ότι γλώσσες και πολιτισμοί που εκλαμβάνονταν ως 'καθαρόαιμοι' και 'εθνικοί', αρχίζουν σταδιακά να παρουσιάζουν (και να γίνονται αντιληπτοί με περισσότερο) υβριδική μορφή (βλ. De Fina 2016: 168). Ο μετα-εθνικός λόγος επιχειρεί έτσι τον κλονισμό του δυτικού εθνικού οικοδομήματος και την άρση των διαχωριστικών (γλωσσικών και πολιτισμικών) συνριογραμμών που το προσδιορίζουν (βλ. Cooke & Simpson 2012: 126). Πρέπει δε να διακριθεί από τον άνωθεν επιβαλλόμενο λόγο της δυτικής παγκοσμιοποίησης, ο οποίος προσομοιάζει αρκετά ως προς τη δομή του με τον εθνικό λόγο επιδιώκοντας μάλλον την πλανητική ιμπεριαλιστική εφαρμογή ενός *εθνικού μοντέλου* και, συγκεκριμένα, την επεκτατική επιβολή του δυτικο-αμερικανικού νεοφιλελεύθερου μοντέλου.

Είναι βέβαια γνωστό ότι ο εθνικός λόγος παρουσιάζει ανθεκτικότητα και επιστρατεύει τις ρατσιστικές πρακτικές του για να αντιμετωπίσει τις αμφισβητήσεις και τις απειλές που δέχεται. Πρωτίστως, επιχειρεί να αποκλείσει τους μετανάστες αποτρέποντας τις μετακινήσεις τους προς τις εθνοκρατικές επικράτειες. Οι μετακινήσεις αυτές, ακριβώς επειδή θέτουν σε αμφισβήτηση 'αυτονόητες' εθνικές

παραδοχές, αντιμετωπίζονται με απροκάλυπτο ή και καλυμμένο³ ρατσισμό (βλ. Baider 2017).

Στην Ελλάδα, ιδιαίτερα ενδεικτικά είναι τα πρόσφατα γεγονότα στις αρχές του Μάρτη του 2020 στη Λέσβο. Μεταξύ άλλων, εθνικά εξαγριωμένοι κάτοικοι εμπόδισαν τη θαλάσσια προσέγγιση σε έγκυο μουσουλμάνο μετανάστρια στηλιτεύοντας χυδαία τις εικαζόμενες σεξουαλικές και αναπαραγωγικές της αντιλήψεις.⁴ Οι ρατσιστικές αυτές πρακτικές καλλιεργούνται καιρό τώρα στην Ελλάδα: Πέρα από τις ναζιστικές δράσεις της Χρυσής Αυγής, ποικίλες εκδοχές ρευστού ρατσισμού κυκλοφορούν, μεταξύ άλλων, σε εύπεπτες πρωινές εκπομπές ποικίλης ύλης (infotainments),⁵ αλλά και σε 'χιουμοριστικά' μιμείδια (memes) όπως το παρακάτω (βλ. Archakis & Tsakona 2019):

Ο Λιάκος (2005: 115-117), αναδεικνύει με γλαφυρό τρόπο τους εθνικο-ρατσιστικούς αποκλεισμούς που οι εθνικοί πλειονοτικοί πολίτες επιφυλάσσουν στους μετανάστες, βαφτίζοντάς τους απενοχοποιητικά '(λαθρο)μετανάστες'. Αξιοποιώντας τη διάκριση του Agamben (1995/2018) ανάμεσα στην απροστάτευτη, 'βιολογική', σκέτη ζωή, από τη μια, και στον *βίο* με ανθρώπινα και πολιτικά δικαιώματα, από την άλλη,⁶ σημειώνει χαρακτηριστικά τα εξής:

Η διάκριση δεν είναι θεωρητική. Παράδειγμα οι 'λαθρομετανάστες'. Τα αζήτητα νεκρά πτώματα των 'λαθρομεταναστών' από τα ναυάγια, από τις νάρκες στα σύνορα ή από το κρύο στα ορεινά περάσματα (...) δείχνουν τι σημαίνει ζωντανό σώμα εκτός επικράτειας, επομένως *ζωή* εκτός *βίου*. Δεν ανήκουν πλέον ούτε στην επικράτεια από την οποία προήλθαν, εφόσον διέφυγαν, ούτε σε εκείνη στην οποία θέλουν να πάνε (...). Αλλά ο αποκλεισμός δεν είναι εδαφικός, ή μάλλον δεν είναι μόνο εδαφικός. Είναι και εσωτερικός. Στα ίδια εδάφη, εντός επικράτειας, υπάρχουν άνθρωποι με

³ Σε σχέση με τις μορφές καλυμμένου ρατσισμού, βλ. την ιστοσελίδα του Ερευνητικού Προγράμματος TRACE: «Ανιχνεύοντας τον ρατσισμό στον αντιρατσιστικό λόγο: Μια κριτική προσέγγιση στον ευρωπαϊκό δημόσιο λόγο για τη μεταναστευτική και προσφυγική κρίση» (TRACE/HFRI-FM17-42, ΕΛΙΔΕΚ 2019-2022) <https://trace2019.wixsite.com/trace-project> (ανακτήθηκε στις 20/11/2021).

⁴ Βλ. <https://www.gazzetta.gr/plus/koinwnia/article/1451406/katoikos-se-metanasti-na-mi-gsoyna-san-ti-skyla-na-min-isoyn-gkastromeni-vid> (ανακτήθηκε στις 20/11/2021).

⁵ Βλ. λ.χ. <https://www.koutipandoras.gr/article/mora-mono-gia-ellines-i-tsimtsili-enohleitai-apegkyes-metanastries-poy-mpainoun-se-barka> (ανακτήθηκε στις 20/11/2021).

⁶ Για μια σκόπιμη παρερμηνεία της διάκρισης αυτής, βλ. Θεοδωρόπουλος (2020).

δικαιώματα και άνθρωποι χωρίς δικαιώματα. Άνθρωποι με *βίο* και άνθρωποι με απογυμνωμένη *ζωή*. Γιατί δεν είναι μόνο τα σύνορα και τα στρατόπεδα εκεί όπου ένας άνθρωπος αποδεικνύεται φορέας απλών βιολογικών λειτουργιών και όχι δικαιωμάτων. Είναι και η εν δυνάμει κατάσταση η οποία μπορεί κάθε στιγμή να γίνει πραγματικότητα. Π.χ. κάθε μετανάστης χωρίς χαρτιά μπορεί να βρεθεί, κάθε στιγμή, ξαφνικά, από το κέντρο της πόλης σε στρατόπεδο εγκλεισμού ή στα σύνορα, ζωντανός ή αδιεκδίκητος νεκρός.

3. Η 'απειλή' του κορονοϊού

Ερχόμαστε τώρα στην πανδημία του κορονοϊού, μιας νόσου που παρουσιάζει ταχύτατη μολυσματική διάδοση. Παρά το ότι πρόκειται για πανδημία, δηλαδή η εξάπλωσή της αφορά όλον τον πλανήτη και δεν ξεχωρίζει εθνικούς πλειονοτικούς πολίτες ή μετανάστες, εκλαμβάνεται από το κάθε κράτος ως *εθνική* απειλή και, ως εκ τούτου, η αντιμετώπισή της γίνεται στο πλαίσιο των εθνών-κρατών. Τα εθνοκρατικά 'οπλοστάσια' ενεργοποιούνται. Όπως σε κάθε νοσηρή συγκυρία –και όχι μόνο–, αντλούν (ρητά ή καλυμμένα) τη βαθύτερη ισχύ τους από τα εθνικά 'νάματα', τον 'πλούτο' της εθνικής γλώσσα και το 'βάθος' του εθνικού πολιτισμού. Και θέλουν να προστατεύσουν εθνικά διαμορφωμένους πολίτες,⁷ φορείς και συνεχιστές του εθνικού πολιτισμού και της γλώσσας του, γι' αυτό άξιους και κατάλληλους να επιβιώσουν και από αυτήν την εθνική απειλή. Χρησιμοποιώντας τις πολύ εύστοχες διατυπώσεις του Δουζίνα (2020), θα λέγαμε ότι «[τ]ο ανοσοποιητικό σύστημα του έθνους πρέπει να δραστηριοποιηθεί» όχι μόνο για «να αποβάλει τον επικίνδυνο [μετανάστη] εισβολέα», αλλά πλέον «για να αποκρούσει την απειλή στην υγεία. Το εθνικό σώμα των Ελλήνων κινδυνεύει από ξένους και αρρώστιες».

Ο ελληνικός στόχος, κατά συνέπεια, την εποχή του κορονοϊού είναι η προστασία και η ίαση των Ελλήνων πολιτών. Γι' αυτό, απαγορεύονται οι μετακινήσεις τους προς άλλες χώρες, ενώ γίνονται 'συγκινητικές' και πανάκριβες ενέργειες 'επαναπατριsmού' όσων Ελλήνων πολιτών βρέθηκαν εκτός συνόρων. Το ελληνικό σύστημα υγείας πρέπει να αποδειχθεί σε καλύτερη ετοιμότητα και αποτελεσματικότητα από αυτό άλλων χωρών. Να διαφυλάξει για τους εθνικούς του πολίτες το ιατρικό του υλικό. Να καταγράψει λιγότερα κρούσματα και λιγότερους θανάτους συγκριτικά με άλλες χώρες. Να κατορθώσει να εισπράξει εύσημα και αναγνώριση από τον διεθνή τύπο. Να αποτελέσει παράδειγμα για άλλα εθνικά συστήματα υγείας. Σποτάκια της ελληνικής τηλεόρασης με σλόγκαν όπως τα ακόλουθα είναι αποκαλυπτικά:

- ...Και τότε ίσως όλοι να έχουν κάτι να μάθουν για εμάς από εμάς τους Έλληνες...
- Μένουμε σπίτι. Κρατάμε αποστάσεις. Προστατεύουμε την υγεία μας και τους αγαπημένους μας. Προστατεύουμε την Ελλάδα.
- Μένουμε σπίτι και βοηθάμε την Ελλάδα να τα καταφέρει.

Αποκαλυπτική είναι επίσης η διάκριση σε εθνικά κρούσματα, από τη μια, και μεταναστευτικά/προσφυγικά κρούσματα, από την άλλη, στην ενημέρωση της 03-04-2010 από τον μελίρρυτο εθνικό μας λοιμωξιολόγο καθηγητή κ. Τσιόδρα:

⁷ Για τις πολύπλοκες (και αποτρεπτικές για τους μετανάστες) διαδικασίες απόκτησης ελληνικής ιθαγένειας βλ., μεταξύ άλλων, Κουζέλης & Χριστόπουλος (2012), Χριστόπουλος (2012).

- Σήμερα, ανακοινώνουμε 27 νέα κρούσματα του νέου ιού στη χώρα μας και επιπλέον 23 κρούσματα από τη δομή φιλοξενίας προσφύγων στη Ριτσώνα.

Η Ελλάδα λοιπόν και οι πολίτες της είναι αυτοί που πρέπει κατεξοχήν να προστατευθούν και να διασωθούν. Γιατί ακριβώς είναι οι εθνικοί πολίτες της.

Στο πλαίσιο αυτό, αναπτύσσονται ποικίλοι και εντέλει αναπόφευκτα οικονομικοί ανταγωνισμοί μεταξύ των εθνών-κρατών, τα οποία εκ νέου ισχυροποιούνται ως προς τον ρόλο που καλούνται να παίξουν και τον λόγο που καλούνται να αρθρώσουν. Στους εθνικούς λόγους ευδοκμεί η μεταφορά του πολέμου επιβάλλοντας την λογική της εθνικής έκτακτης ανάγκης. Στις δύσκολες 'εμπόλεμες' ώρες λοιπόν, μόνο τα έθνη-κράτη εμφανίζονται να μπορούν να προσφέρουν αρωγή, θαλπωρή, προστασία και ασφάλεια στους πολίτες τους. Η αντιμετώπιση του ιού μπορεί να επιχειρηθεί αποτελεσματικά μόνο εντός της εθνικής εστίας. Και η νίκη κατά του ιού δεν μπορεί παρά να είναι εθνική νίκη. Έτσι, οι εθνικές κλειστοφοβικές ταυτότητες αναδύονται ισχυρές και αδιαμφισβήτητες.

Ωστόσο, παρά την αναζωπύρωση του εθνικού φαντασιακού και των ναρκισσιστικών ηδονών του μέσω του εθνικού εγκλεισμού, δεν μπορεί να διαφύγει της προσοχής ότι η κεντρική οδηγία υγιεινής προς όλους τους εθνικούς πολίτες, είναι απειλητική, αποστειρωτική και αυτοπεριοριστική. Το 'εθνικό καλό' απαιτεί να τιθασευτούν οι απείθαρχες 'ατομικότητες' και οι απρόβλεπτες συναθροίσεις και συσχετίσεις τους σε δρόμους και πλατείες. Εντέλει, να εκπέσουν όλοι από βασικά κοινωνιοπολιτισμικά και πολιτικά χαρακτηριστικά του βίου και να καταστούν άβουλα, γυμνά σώματα υπάκουα στις ιατρικές διαταγές του 'εθνικού καλού' (βλ. Agamben 2020).

Η δυτική ιατρική λογική που (εξ)υπηρετεί τα εθνικά κατασκευάσματα, 'στα δύσκολα' –και όχι μόνο– φαίνεται να είναι κατεξοχήν αυταρχική, αστυνομοκρατική: Πραγματώνεται προστακτικά απαιτώντας ο ανθρώπινος βίος να καταντήσει γυμνή, βιολογική ζωή. Και με τον τρόπο αυτό να μπει σε (μεταφορικό ή κυριολεκτικό) νάρθηκα, σε (μεταφορική ή κυριολεκτική) αναισθησία, ώστε πάνω της να γίνουν πειράματα και χειρουργικές επεμβάσεις (βλ. Feyerabend 1986). Ο άνθρωπος και ο βίος του, ως κοινωνικοπολιτισμικό επίτευγμα, καταργείται.

Έτσι, και στην περίπτωση της πανδημίας του κορονοϊού, η πλειοψηφία των 'πολιτισμένων' δυτικότροπων εθνικών πολιτών δέχτηκαν να απωλέσουν ελευθερίες και δικαιώματα και να καταντήσουν γυμνές βιολογικές ζωές, δεκτικές ιατρικών πειραματισμών αλλά και πανοπτικών ψηφιακών βιοεξουσιαστικών περιορισμών και επιτηρήσεων. 'Μοιραίοι και άβουλοι' οι δυτικότροποι εθνικοί πολίτες συμβιβάστηκαν να μετακομίσουν με ρομποτική πειθαρχία όλη τους τη ζωή, επαγγελματική και προσωπική, στο σύμπαν της οικιακής, ασώματης ψηφιακής ψευδαίσθησης. Και βέβαια η ψηφιακή, πειθαρχημένη τους συναίνεση έχει τη σφραγίδα της ταξικής διάκρισης: το σλόγκαν 'Μένουμε σπίτι' αποτελεί μεν καθολική προσταγή για το 'εθνικό καλό', η εκτέλεση όμως της προσταγής δεν έχει για όλους και όλες τις ίδιες συνέπειες, δεν αναφέρεται στην ίδια οικιακή 'ατμόσφαιρα', ασφάλεια και χωρητικότητα και δεν συνεπάγεται τις ίδιες (εξοπλιστικές) ανέσεις (βλ. Κυπριανός 2020). Επιπρόσθετα, το σλόγκαν αυτό της εθνικής εξασφάλισης έχει μια εξοργιστική προϋπόθεση: Ότι όλοι έχουμε σπίτι για να μείνουμε!

Καθώς λοιπόν εξαναγκάζομαστε σταδιακά να απεκδυθούμε τα κοινωνιοπολιτισμικά μας προνόμια και να αποκλειστούμε από τα πολιτικά μας

δικαιώματα για να προσαρμοστούμε στις περιορισμένες και περιοριστικές ιατρικές προσλαμβάνουσες για το 'εθνικό καλό', ίσως κάποιιοι να συνειδητοποιούμε καλύτερα από ποτέ ότι η ύπαρξη έχει αξία μόνο *ως απρόβλεπτη, απροσδόκητη και απεριόριστη συνύπαρξη*.

Καθώς έγκλειστοι και πεπτωκότες βρισκόμαστε σ' αυτό το οριακό σημείο, ίσως είναι καλή ευκαιρία να μπούμε σε διαδικασίες κριτικής αυτοσκόπευσης και κοινωνικής ενσυναίσθησης και να μην γαντζωθούμε σε επικές φαντασιώσεις εθνικής ανωτερότητας που επιτείνουν τους διαχωρισμούς και τους αποκλεισμούς. Έχοντας πλέον παρόμοιες, τηρουμένων των αναλογιών, εμπειρίες, να 'ξαναδούμε' τους μετανάστες που εξαιτίας των ρατσιστικών πρακτικών που εκπορεύονται από τον εθνικό μας λόγο, ανέστιοι αποκλείονται από τα εθνικά μας σύνορα ή εγκλωβίζονται σε στρατόπεδα συγκέντρωσης, εκπίπτοντας σε γυμνά σώματα χωρίς αξία, κοινωνιοπολιτισμικά προνόμια και πολιτικά δικαιώματα.

Ας φανταστούμε λοιπόν και ας προετοιμάσουμε τις συνυπάρξεις μας πέρα από εθνογλωσσικούς και θρησκευτικούς περιορισμούς αυτάρεσκης ομοιότητας. Ας αντισταθούμε και ας αντιπαλέψουμε τη 'λογική' συνέπεια της ιατρικής 'λογικής' που μας λείπει περίπου το εξής: Αφού για να έρθουμε σε επαφή με τον έμπιστο εθνογλωσσικά όμοιο, ομόθησκο και ομοαίματο πρέπει να απολυμανθούμε και να τον δούμε να απολυμαίνεται, η επαφή μας με τους απροσδιόριστους προέλευσης εθνογλωσσικά και θρησκευτικά 'άλλους' θα πρέπει να αποφεύγεται κατά κόρον.

Ας μπούμε στη διαδικασία οικοδόμησης ευρύχωρων *μετα-εθνικών λόγων* – υπό το πρίσμα μιας διαρκούς κριτικής αναθεώρησης και επαναθεώρησής τους– που δεν θα εμποδίζουν τις απρόβλεπτες μείξεις γλωσσών, πολιτισμών, θρησκείων και ανθρώπων. Που θα αμφισβητούν τα καθαράιμα έθνη, τους καθαράιμους πολιτισμούς και τις ομοιογενείς, ονοματισμένες και οριοθετημένες τους γλώσσες –το βασικό τους θεμέλιο. Που θα αμφισβητούν τις επιστήμες, της ιατρικής προεξάρχουσας, όσο υπηρετούν αποκλειστικά και κερδοσκοπικά 'καθαράιμους' και 'αποστειρωμένους' εθνικούς πληθυσμούς –με ευφάνταστα πάντα ανθρωπιστικά και διεθνιστικά προσχήματα. Που θα αμφισβητούν *την καθαρ(ι)ότητα* (στην κυριολεκτική ή μεταφορική της διάσταση) ως προϋπόθεση της ύπαρξης. Που εντέλει θα οραματίζονται, *χωρίς εξαιρέσεις έκτακτων αναγκών*, απρόβλεπτες, απροσδόκητες και απεριόριστες, εκτός τειχών, ανθρώπινες συνυπάρξεις αρμονικές με το περιβάλλον.

4. Αντί επιλόγου

Στην παρούσα συγκυρία, προφανώς το αίτημα όλων μας δεν μπορεί παρά να είναι η ηθική και οικονομική ενίσχυση του *δημόσιου* –όχι αναγκαστικά εθνικού– συστήματος υγείας –στο οποίο πλέον προστρέχουν και οι νεοφιλελεύθεροι του κοινωνικού δαρβινισμού με τόση άνεση και ευκολία όση τους χαρακτήριζε και όταν το λαιδορούσαν. Ίσως όμως το αίτημα αυτό είναι λειψό, στον βαθμό που δεν αμφισβητεί το γεγονός ότι το ιατρικό 'επιστημονικό αντικείμενο' περιγράφεται και οριοθετείται ως το βιολογικό υποκατάστατο του ανθρώπου, ξεκομμένο από τις πολιτικές και κοινωνιοπολιτισμικές του συνυπάρξεις. Είναι λειψό στον βαθμό που δεν φέρνει στο προσκήνιο την υγεία του *δημόσιου*, κοινωνικού ανθρώπου στην ολότητα των απρόβλεπτων και απροσδιόριστων σχέσεων και αντιφάσεων του. Του ανθρώπου που *δεν θα είναι υγιής αν φοβάται να ακουμπά* με τα χέρια (με το στόμα και με το μυαλό του) κάθε άνθρωπο, οποιουδήποτε γλωσσικού, πολιτισμικού και

θρησκευτικού χρώματος, χωρίς περιορισμούς και κοινωνικούς αποκλεισμούς σε εθνικές ομοιότητες.

Επίμετρο

Ένα χρόνο μετά, η αρχική ευφορία ότι ο εθνικός πληθυσμός μπορεί να προστατευθεί με βασικές μεθόδους τον κοινωνικό αποκλεισμό και την ατομική ευθύνη έχει μάλλον εξανεμισθεί. Οι ελπίδες μας έχουν όλες εναποτεθεί στην 'ελιξήρια' δύναμη του εμβολίου που θα μας μεταφέρει στην προ-πανδημίας 'κανονικότητα'. Έτσι και όπως ακριβώς την αφήσαμε. Με τις ίδιες ανισότητες και τους ίδιους αποκλεισμούς. Σε μια κατάσταση δηλαδή που το εθνικό 'εμείς' γρήγορα θα ξεχάσει την οδύνη της αποξένωσης και αμέριμνο και υπεροπτικό θα καταστεί και πάλι υγιές και εύπορο. Από την άλλη, το μεταναστευτικό 'αυτοί', ασθενές και άπορο, θα συνεχίσει να συνιστά πηγή 'μολυσματική' για τον πολιτισμό και τη γλώσσα 'μας'. Εντωμεταξύ, και λόγω πανδημίας υπάρχει κάθε λόγος το μεταναστευτικό 'αυτοί' να είναι αποκλεισμένο σε στρατόπεδα συγκέντρωσης ή από τον ψηφιακό πλέον, εκπαιδευτικό και δημόσιο, βίο. Και το 'εμείς' να παραμένει εθνογλωσσικά αμόλυτο.

Βιβλιογραφία

- Agamben, G. 1995/2018. *Homo Sacer: Κυρίαρχη Εξουσία και Γυμνή Ζωή*. Μτφρ. Π. Τσιαμούρης. Επίμετρο Φ. Πατσάκης. Αθήνα: Έρμα.
- Agamben, G. 2020. Ο φόβος είναι ο καλύτερος γιατρός (του συστήματος). 20.03.2020. <https://www.sarajevomag.gr/wp/2020/03/o-fovos-einai-o-kalyteros-giatros-toy-systimatos/> (ανακτήθηκε στις 20/11/2021).
- Αρχάκης, Α. 2020. *Από τον Εθνικό στον Μετα-εθνικό Λόγο: Μεταναστευτικές Ταυτότητες και Κριτική Εκπαίδευση*. Αθήνα: Εκδόσεις Πατάκης.
- Archakis, A. & Tsakona, V. 2019. "Racism in recent Greek migrant jokes." *Humor: International Journal of Humor Research* [Festschrift for Christie Davies] 32 (2): 267-287.
- Baider, F. H. 2017. "Thinking globally, acting locally: Analyzing the adaptation of mainstream supremacist concepts to a local socio-historical context." *Journal of Language Aggression and Conflict* 5 (2): 179-207.
- Blackledge, A. 2005. *Discourse & Power in a Multilingual World*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins.
- Blackledge, A. & Creese, A. 2017. "Translanguaging in mobility." Στο S. Canagarajah (επιμ.), *The Routledge handbook of migration and language*. London/New York: Routledge, 31-46.
- Blommaert, J. 2010. *The Sociolinguistics of Globalization*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Blommaert, J. & Rampton, B. 2011. "Language and superdiversity." *Diversities* 13 (2): 1-20.
- Cooke, M. & Simpson, J. 2012. "Discourses about linguistic diversity." Στο M. Martin Jones, A. Blackledge & A. Creese (επιμ.), *The Routledge handbook of multilingualism*. London/New York: Routledge, 116-130.
- De Fina, A. 2016. "Linguistic practices and transnational identities." Στο S. Preece (επιμ.), *The Routledge handbook of language and identity*. London/New York: Routledge, 163-178.

- Δουζίνας, Κ. 2020. Η βιοπολιτική της επιδημίας. *Η εφημερίδα των συντακτών* 30.03.2020. https://www.efsyn.gr/themata/politika-kai-filosofika-epikaira/237142_i-biopolitiki-tis-epidimias-1 (ανακτήθηκε στις 20/11/2021).
- Fairclough, N. 2003. *Analysing Discourse: Textual Analysis for Social Research*. London: Routledge.
- Feyerabend, P. K. 1986. *Γνώση για Ελεύθερους Ανθρώπους*. Θεσσαλονίκη: Σύγχρονα Θέματα.
- Foucault, M. 1969/2017. *Η Αρχαιολογία της Γνώσης*. Μτφρ. Κ. Παπαγιώργης. Β. Πατσογιάννης (επιμ.). Αθήνα: Πλέθρον.
- Θεοδωρόπουλος, Τ. 2020. Ο Αγκάμπεν και οι γιδοβοσκοί. *Καθημερινή* 27.03.2020. <https://www.kathimerini.gr/1071050/opinion/epikairothta/politikh/o-agkampen-kai-oi-gidovoskoj> (ανακτήθηκε στις 20/11/2021).
- Jørgensen, M. & Phillips, L. 2002. *Discourse Analysis as Theory and Method*. London: Sage.
- Κουζέλης, Γ. & Χριστόπουλος, Δ. (επιμ.). 2012. *Ιδιότητα του Πολίτη: Πολιτικός λόγος, Ιστορία και Κανόνες σε Συγκριτικές Προοπτικές*. Αθήνα: Εκδόσεις Πατάκη.
- Κυπριανός, Π. 2020. Να σκεφτόμαστε, να ονειρευόμαστε και στο σπίτι. *Αορτή* 04.04.2020. <https://aortipatras.blogspot.com/2020/04/pic-kamila-kansy.html> (ανακτήθηκε στις 20/11/2021).
- Λιάκος, Α. 2005. *Πώς Στοχάστηκαν το Έθνος Αυτοί που Ήθελαν να Αλλάξουν τον Κόσμο*. Αθήνα: Πόλις.
- Moyer, M. & Rojo, L. M. 2007. "Language, migration and citizenship: New challenges in the regulation of bilingualism." Στο M. Heller (επιμ.), *Bilingualism: A social approach*. Basingstoke: Palgrave, 137-160.
- Παπαταξιάρχης, Ε. (2006). "Πρόλογος." Στο Ε. Παπαταξιάρχης (επιμ.), *Περιπέτειες της ετερότητας: Η παραγωγή της πολιτισμικής διαφοράς στη σημερινή Ελλάδα*. Αθήνα: Αλεξάνδρεια, ix-xiii.
- Rampton, B. 1995. *Crossing: Language and Ethnicity among Adolescents*. London/New York: Longman.
- Χριστόπουλος, Δ. 2012. *Ποιος είναι Έλληνας πολίτης; Το Καθεστώς Ιθαγένειας από την Ίδρυση του Ελληνικού Κράτους ως τις Αρχές του 21^{ου} Αιώνα*. Αθήνα: Βιβλιόραμα.